

Beneficiile existenței rețelelor culturale tematice europene

Dorel ZAHARIA

Key-words: *thematic cultural networks, interculturalism, human rights*

Ajuns de curând la modă și folosit în toate împrejurările posibile – și atunci când, mai exact, ar trebui utilizați termeni ca: *asociație*, *cerc* sau *grup*, cuvântul *rețea* este unul dintre acele cuvinte intrate în uz odată cu apariția anumitor fenomene, chiar fără a fi precedate de o fundamentare teoretică.

Faptul că astăzi există în Europa peste cinci sute de rețele doar în domeniul culturii este provocant prin el însuși. Provocantă este și întrebarea dacă apariția rețelelor cultural-tematice europene este consecința unei cereri veritabile, a unor nevoi clar identificate sau este doar o nouă modă pentru artiști, manageri culturali și practicieni din domeniul audiovizualului!

Este foarte important să se facă distincția între *rețea* și *organizație internațională*, *grup* sau *asociație*.

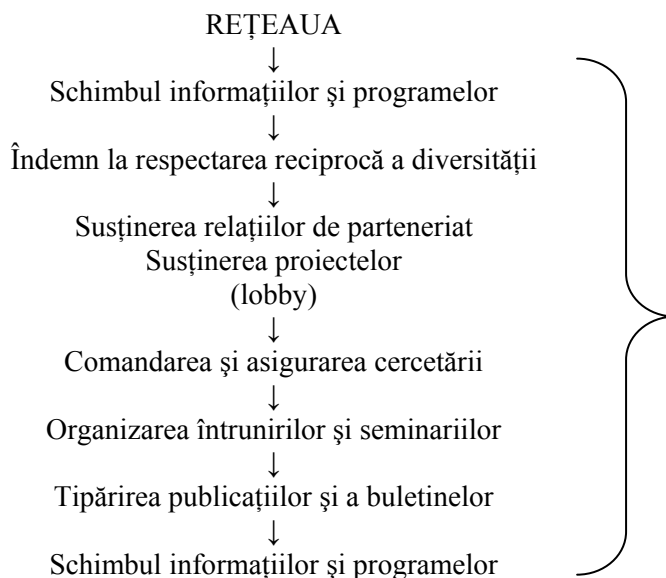
Să ne reamintim una dintre multele definiții ale *rețelei*: „un tip aparte de legătură ce unește elemente – persoane, grupuri sau organizații – cunoscute sub numele de «noduri» ale rețelei, în care comunicarea se dezvoltă cu ajutorul canalelor prin care se transmit mesajele trimise sau primite de unii membri ai rețelei” (Flood 1999).

Se impune distincția clară între *rețea* și *piața atomizată*, pe de o parte, iar pe de altă parte, *organizațiile înființate ierarhic*. În cazul *pieței*, relația între participanți este temporară, ceea ce înseamnă că încetează după efectuarea schimburilor. În cazul *organizațiilor*, aceste relații sunt de durată. Ceea ce deosebește *rețelele* de *organizații* este absența unei autorități vizibile, legitime, care să rezolve conflictele inevitabile, dintre unele elemente. În mod similar, *piața* aduce cu sine o doză apreciabilă de risc, dar și un mare coeficient de autonomie, în timp ce intrarea în *organizații* diminuează nivelul riscului, însă, tocmai de aceea, crește nivelul de heteronomie, respectiv dependența față de alte elemente.

Rețeaua – la nivelul modelului – reprezintă compromisul funcțional între *piață* și *organizație*, maximizând caracteristicile pozitive și minimizându-le pe cele negative, atât ale uneia, cât și ale celeilalte. Când se creează o rețea există, de obicei, câteva obiective concrete, ea fiind răspunsul la necesitatea exercitării ajutorului reciproc, la nevoia spargerii izolării, a stabilirii contactului și a formulării demersului comun. Deseori, la început este vorba doar de un cerc de colegi, de persoane fizice, motivate să lucreze împreună. Dar, la scurt timp după aceea, toți așteaptă de la rețea ca ea să devină:

- sistem – platformă pentru schimbul și dobândirea atitudinilor, ale convingerilor și ideilor;
- centru informațional;
- asociație sectorială ce permite cooperarea cu alte forme asemănătoare, indiferent dacă este vorba de rețele sau asociații;
- sistemul care apără sau promovează interesele comune ale membrilor (lobby față de sfera politică, sfera publică, sfera instituțiilor profesionale și educative);
- „umbrela organizatorilor”, care acoperă diverse instituții ce urmăresc același țel sau unul asemănător.

Dacă ar fi să o reprezentăm grafic, configurația rețelei ar arăta astfel:

Cu toate că organizațiile din rețea au obiective și interese comune, în mod frecvent ele nu împărtășesc aceeași sensibilitate, același stil, nici chiar viziunea și modul de a îndeplini ceea ce și-au propus. Un minimum de condiții premergătoare pentru o bună funcționare îl reprezintă crearea unui climat de colaborare, stimularea disponibilităților rezultate din atitudini asemănătoare față de o serie de probleme esențiale.

Din acest motiv rețeaua nu este coaliția organizațiilor având un obiectiv de bază diferit și care se asociază în vederea realizării unui scop comun, deseori secundar.

Una dintre calitățile rețelei este și faptul că pentru ea nu este valabilă definiția clasică, conținută în afirmația că viteza convoiului este egală cu viteza celui mai lent vapor din componența acestuia, respectiv că puterea lanțului este egală cu puterea celei mai slabe verigi. De fapt, rețeaua are calitatea de a structura, permițând ca resorturile între membrii ei să se desfășoare cu dinamici și intensități diferite. Premisa bunei funcționări nu este atât omogenitatea elementelor și fluența relațiilor reciproce, ci existența regulilor minimale sau a sintaxei coerente a rețelei.

Norma reciprocității bazată pe încrederea unora în alții este o caracteristică esențială a rețelei, de aceea se poate vorbi și despre moralul comun al partenerilor, drept temelie minimală a existenței ei.

Se pot observa următoarele funcții ale rețelei:

1) dezvoltarea de noi abilități și obținerea de cunoștințe. Rețelele încurajează obținerea de noi abilități și cunoștințe, deoarece îngăduie o mai mare diversitate în cercetarea mediului – ceea ce este în avantajul lor prin raportare la organizațiile ierarhice. Totodată, fac posibilă obținerea de informații mai bogate, mai complexe decât este cazul celor ce parvin prin intermediul pieței. Rețelele fac acest lucru în două moduri. Mai întâi, ele stimulează un schimb rapid de cunoștințe, impregnate de unele din elementele lor, care sunt rezervoare de informații. În al doilea rând, fapt și mai important, rețelele tind către o sinteză ce incorporează idei deosebite calitativ de cele deja existente. Astfel, rețeaua însăși devine epicentrul ce permite înprospătarea, inovarea, și nu doar un simplu canal de schimb. Am putea numi această însușire drept *calitatea sinergică a rețelei*. „Multe albine, dar un singur roi”, a scris filosoful spaniol Ortega y Gasset încă în anii douăzeci ai secolului al XX-lea. Interesant este faptul că Nikolas Negroponte, guru contemporan al societății informatice, în cartea bestseller *A fi digital* folosește o figură de stil asemănătoare – a păsării și stolului – atunci când vorbește despre comunități virtuale în care se comunică prin rețea.

2) obținerea legitimității. Dacă unul dintre membrii rețelei este extrem de bine cotate, atunci recunoașterea se transferă și asupra celorlalți membri actanți ai rețelei respective. Acest fapt este foarte important atunci când un anumit membru și-a început de curând activitatea, încât abia are un minimum de referințe proprii pozitive. În acest caz, fie și numai apartenența la rețea îl legitimează pozitiv. Contextul aduce foloase directe fiecărui membru al rețelei – începând cu posibilitatea crescută de a rezista printr-o dezvoltare economică complexă și până la crearea posibilităților de a obține un câștig mai mare. Cercetările au arătat că efectele pozitive de integrare într-o rețea sunt deosebit de importante în țările în tranziție, unde apartenența la o rețea transnațională reprezintă o ipostază importantă pentru toți cei care doresc un contract de durată pe un anumit subiect, deși climatul din jur nu inspiră încredere.

Astfel de efecte se pot demonstra cu exemplul Asociației Mediilor Electronice Independente (ANEM), respectiv al rolului radioului B(2)-92, această stație de radio, pe lângă rolul informativ, joacă și unul cultural de frunte.

3) adaptabilitatea la schimbări neașteptate. Adaptabilitatea crescândă la schimbări neașteptate este unul dintre avantajele importante pe care le aduce apartenența la o rețea. Putem vorbi de o comunicare sporită cu un mediu mai larg decât ar fi fost posibil în cazul unei organizații izolate. De exemplu, FIAT (Festivalul Internațional al Teatrelor Alternative) din Podgorica s-a desfășurat în timpul bombardamentelor NATO, sfidându-le! FIAT nu a avut loc în Podgorica, cum a fost în cazul anterior, ci dispersat, în orașele din care ar fi trebuit să vină teatrele participante la festival. Această soluție a fost posibilă întrucât FIAT este membru al rețelei internaționale a teatrelor alternative.

Cercetarea topologică a rețelelor atrage atenția și asupra unor aspecte cantitative. Astfel, se constată grade diferite de abordabilitate, densitate și dominare a rețelei. Pe lângă aceasta, cercetarea relațiilor dintre membrii ei include și cunoștințe privind frecvența, rezistența și importanța acestor relații pentru existența și evoluția în timp a câte unui membru. Ceea ce duce la concluzia că rețeaua este

egalitară doar la nivelul modelului, în timp ce formele empirice de participare la rețea pot fi și altfel formulate.

La început, rețeaua este de obicei rudimentară, cuprinzând nu mai mult decât un grup de colegi (pornind de la adrese ale acestora), despre care se știe sau se presupune că au interese comune. Însă după puțin timp spațiul ei de manifestare devine mult mai larg.

Strategiile de dezvoltare a rețelelor comportă câteva faze:

- 1) faza întăririi încrederii;
- 2) extinderea numărului membrilor (prioritate are numărul sau calificarea membrilor);
- 3) gândirea structurilor inferioare formale și neformale;
- 4) stimularea dezvoltării instituțiilor în regiunile și statele unde nu există membri potențiali adecvați.

În bună parte, rețelele culturale reproduc formele sistemului comunicațional global, care este expresiv de asimetric. Între dezvoltarea puterii economice de producție și capacitatea culturală a fiecărei societăți există o corelație internă. Evident, acesta este handicapul nostru, în România – mediul social al rețelelor culturale îl reprezintă societatea informatizată, iar baza lui socială este orașul dual (informatizat).

Dacă gândim în funcție de categoriile spațiului – economic și politic, în aceeași măsură, – de orașul dual și de societatea informatizată, noi, ca stat, suntem destul de departe. Dar dacă gândim în funcție de categoriile care exprimă o tendință – iar rețelele aparțin lumii tendințelor –, atunci perspectivele noastre sunt mult mai bune.

Cele mai cunoscute rețele în domeniul culturii în Europa sunt IETM (Întâlnirile Informale ale Teatrelor Europene), EFAH (Forumul European pentru Artă și Patrimoniu Cultural), ENCATC (Rețeaua Europeană de Facultăți și Centre de Formare a Managerilor Culturali), AMARC (Asociația Stațiilor de Radio Independente) ș.a. Pe lângă faptul că fac schimb de mesaje privind propria activitate, prin intermediul buletinelor, internetului etc., toate aceste rețele elaborează și proiecte individuale, separate, sub formă de consfătuiri, congrese, cursuri și seminarii. În plus, în cadrul lor se organizează și numeroase parteneriate. Astfel, de exemplu, în cadrul ENCATC există două subrețele ERASMUS, care cuprind, fiecare, cinci facultăți din țările Uniunii Europene, ai căror studenți pot trece liber de la o facultate la alta, pe perioada anilor de studiu.

Rețeaua artistică de calculatoare intră în legătură cu alte rețele publice asemănătoare din lume. Posibilități speciale oferă dezvoltarea Rețelei Culturale Paneuropene. Acestei rețele europene a instituțiilor artistice și culturale și a persoanelor fizice i s-au alăturat și câteva rețele din diferite țări. Membrii rețelei artistice europene de calculatoare sunt ARTNET din Amsterdam (un grup eterogen de utilizatori, organizații artistice și persoane fizice din Olanda); Europa Jazz Network din Ravena (Italia) – rețea care adună promotori, organizatori, directori artistici și consultanți pentru programe muzicale și de producție, precum și agențiile de muzică din întreaga Europă; ArtsLink UK din Londra, cu aproximativ 200 de membri din diverse ramuri ale artei, printre care Royal Opera House, Arts Council of Great Britain și numeroase trupe de balet; GreenNet-BBS-ul londonez, în relație cu o rețea

artistică din Manchester și KuKoNet din Berlin, precum și numeroase conferințe din cadrul internetului.

În totalitate sunt legate aproape 1000 de instituții culturale și artistice și persoane fizice din Europa. Este planificată conectarea și cu alte rețele: ARTCOM Electronic network din San Francisco, Arts Net din Australia, Arts Wire din Seattle (SUA), US Institute for Theatre Technology din Chicago, Kult Net din München.

Conectarea în rețea a instituțiilor culturale și artistice asigură o legătură ieftină și rapidă cu lumea.

Diferența esențială între o *asociație* și o *rețea* este dată de faptul că organizarea în rețea presupune un proces permanent de îmbunătățire a unei structuri orizontale, mobile, descentralizate. În cazul în care aceiași membri s-ar organiza sub formă de asociație, ar opta pentru structura verticală, în care președinția aleasă ar avea o multitudine de facilități și ar conduce activitatea asociației în totalitate, controlând părțile periferice și proiectele ce se desfășoară în cadrul lor.

Spre deosebire de alte forme de asociere, *rețeaua* are o structură flexibilă și nu recurge la un mecanism de control al proiectului pe care îl realizează în comun unii dintre membrii săi. Deseori, aceasta reprezintă baza de plecare pentru identificarea viitorului partener ideal în vederea realizării proiectelor internaționale mai mari și mai complexe, iar pe de altă parte face imposibil controlul din partea guvernelor și a ministerelor în domeniul colaborării internaționale, așa cum a fost cazul în sistemul anterior, a cărui bază o reprezentau asociațiile de breaslă.

Bibliografie

Castell 1998: Manuel Castell, *La société en réseaux*, Fayard.

Mik Flood, *Les réseaux culturels, un abc*, l'Observatoire: Les réseaux culturels en Europe (dossier coordonné par Jean-Pierre Saez), No 18, automne/hiver 1999.

Parrochia 2001: Daniel Parrochi (sous la direction de), *Penser les réseaux*, synthèse du colloque organisé à Montpellier le 20–21 mai 1999, éditions Champ vallon.

Pehn 1999: Gudrun Pehn, *La mise en réseaux des cultures, le rôle des réseaux culturels européens*, édition du Conseil de L'Europe, Belgique.

Rapoarte/ studii comunicări elaborate de rețele

DeVlieg 1997: Mary Ann DeVlieg (IETM), *Working group report of the conference with Member State Cultural Ministeries and European Cultural Networks*, Bruxelles (english version).

DeVlieg, Draga et alii 2001: Mary Ann DeVlieg (IETM) in collaboration with Klaic Dragan (EFAH) et Carla Delfos (ELIA) *A strategique culture programme for Europe* (english version).

Flood 1998: Mik Flood, *Networks in the Cultural Sector*, IETM, Brussels (english version).

*** Forum des Réseaux Culturels Européen, *Manifeste des réseaux culturels européens*, Bruxelles, 1997.

Rezoluții/ rapoarte ale instituțiilor culturale

Conseil des ministres de la Culture, Résolution 91/C 314/01 sur *Les réseaux culturels européens*, novembre 1991.

European Commission, *Final report for the evaluation of the line A-3042: Organisation promoting European culture*, document edited by Katerina Kolyva, July 2002.

European Commission DG EAC, public consultation document, *Designing the future programme of cultural cooperation for the European Union after 2006*, Brussels, april 2003.

Proposition de décision du Parlement européen et du Conseil établissant un «programme d'action communautaire pour la promotion des organismes actifs au niveau européen dans le domaine de la culture», COM (2003) 275 final, 27 mai 2003.

The benefits of European thematic cultural networks

The vast majority of cultural networks in Europe have as core values humanism, interculturalism (intercultural sensitivity), human rights – especially a right to culture – the ethics of cultural operators (artists, administrators and managers), professionalism, with greater emphasis on education aiming at permanent specialty. It is believed that networks should work outside the field of conventions and international political cooperation, because they are emanations of the spirit of civil society and the necessary impetus for its development.

In their work so far, networks have helped to identify many problems in the cultural life of Europe, the gaps in cultural policy, professional work within culture, especially in international collaboration.

In terms of cultural management, it appears that the networks contributed to the recognition of professional manager both nationally and internationally, especially pointing out the importance of lifelong learning of the manager in various trades in which the profession can occur (network manager, mediator, sponsorship agents, etc.).

*Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
România*